

РІВНЕНСЬКА ОБЛАСНА РАДА
УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ РІВНЕНСЬКОЇ ОДА
КЗ «РІВНЕНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ» РОП

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

РІВНЕНСЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

ВИПУСК XXII

*Матеріали Всеукраїнської наукової конференції
«Культурна спадщина в умовах війни:
виклики та стратегії збереження»*

Відповідальний за випуск: *Алла Жижкевич*
Упорядники: *Оксана Яремчук, Ольга Морозова*

Комп'ютерна верстка та дизайн: *Віктор Луц, Ольга Морозова*

Наукові записки Рівненського обласного краєзнавчого музею.

Збірник наукових праць. Випуск. XXII: матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Культурна спадщина в умовах війни: виклики та стратегії збереження»/ упор. Яремчук О., Морозова О. Рівне, 2024. 180 с.
іл., табл.

ББК 63.3 (4 Укр) 61

Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори.
Редакційна група може не поділять думок і концепцій авторів.

ЗМІСТ

ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Дмитренко А. Народні знання, приурочені до збирання грибів на Рівненському Поліссі (за експедиційними матеріалами з Рівненського і Сарненського районів).....	5
Титова О., Кепін Д. Методичні засади збереження пам'яток кам'яного віку України.....	11
Харчук В. Нематеріальна культурна спадщина в умовах війни	16

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Бейдик О., Гладкий О. Етнокультурні ресурси України як актуальна опція інноваційного розвитку туризму.....	25
Бейдик О., Комлев О. Краєзнавець та історик Олександр Булига: Волинь та Україна – в його душі та серці	34
Булига О. Почаївський монастир у часи воєн: зміни монастирського середовища.....	41
Добровичинська В., Іванчук В. Культурні втрати на Рівненщині в період нацистської окупації (1941–1944 рр.)	45
Іващенко Т. Від церкви до монастиря.....	49
Корчак А. «Спогади з недавньої бувальщини» А. Шанковського як джерело до вивчення подій 1848-1849 роки.....	54
Нікольченко Ю. Ігор Свешніков і Гурій Бухало в науковому студіюванні історії і культури українського козацтва у Рівненському обласному краєзнавчому музеї.....	60
Прищепя Б. Шолом середньовічного воїна-дружинника з Дорогобужа	66
Прищепя О., Балашова І. Використання досліджень з археології Рівного і його околиць на уроках історії та в шкільному туризмі загальноосвітніх навчальних закладів.....	74
Пушук І. Спогади мешканців Волині як джерело автентики про українсько-польські стосунки в краї часу Другої світової війни.....	78
Федоришин М. Співпраця Уласа Самчука і Сергія Іллюка у Чикаго.....	85
Чулаєвська О., Бейдик О., Каплієнко А. Розвиток бібліотечної справи в Україні: національний та регіональний вимір	86
Щербан Р. Меморіалізація російсько-української війни та комеморативні практики бібліотек Рівненщини.....	90

МУЗЕЄЗНАВСТВО ТА МУЗЕЙНА СПРАВА

Бойко Н. Український австралієць – Володимир Савчак: маляр з Бережан крізь призму музейних проєктів.....	97
Бривко М. Промоція Національного історико-меморіального заповідника «Биківнянські могили» засобами інтернету в сучасних умовах.....	100
Вельгій М. Експозиція залу «зброя» у замку XVII ст. у м. Збарж Тернопільської області.....	103

Данилова К. Плащаниця кінця XIX - початку XX ст. з фондів Хмельницького обласного краєзнавчого музею	108
Казначеева Л. Музейні проекти у часи російсько-української війни.....	111
Кондратенко Н., Деркач Ю. Британський фаянсовий посуд з шинку початку XIX ст. у Полтаві: до питання атрибуції та реставрації.....	113
Кондратенко Т. Відреставровані меморії у зібранні Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського	117
Коцюбайло В., Бабінчук Л. Надходження археологічних матеріалів у фонд Рівненського обласного краєзнавчого музею під час війни: виклики, збереження та перспективи	122
Крижановська С. Хмельницький обласний краєзнавчий музей в умовах війни: поштовх до нових форм роботи	126
Пархоменко Т. Творчість Людмили Беякової (за матеріалами виставки в РОКМ)	129
Петрик Д. Стратегія розвитку Рівненського обласного краєзнавчого музею: зміни, продиктовані умовами війни.....	134
Пилипенко Г. Колекція живопису Літературно-меморіального музею Лесі Українки у Звягелі	141
Святець Г. Встановлення авторства стосовно двох західноєвропейських графічних творів кін. XVIII ст.....	145
Семенович О. Поштові марки періоду повномасштабного вторгнення в колекції Рівненського обласного краєзнавчого музею	148
Скакальська І., Левчук А. Музейна педагогіка у системі історичної пам'яті (на прикладі співпраці ОПП Середня освіта (Історія). Музейна справа Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка та Кременецького краєзнавчого музею)	154
Сотнікова Н. Музей в умовах війни: з досвіду роботи національного музею воєнної історії Слобожанщини	158
Сулима О. Кость Мощенко як дизайнер.....	161
Чеботарьова Л., Білокінь Ф. Мистецький феномен різьбярки Марини Числової.....	168
Черницька І. Трофеї українських військових із фондової колекції РОКМ.....	172
Відомості про авторів.....	176

Людмила КАЗНАЧЕЕВА

МУЗЕЙНІ ПРОЄКТИ У ЧАСИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Російсько-українська війна, що триває вже більше десяти років, принесла в Україну смерті, біль, руйнування. Це стосується й культурної сфери, зокрема й музейного простору – наслідки вже сьогодні є надзвичайно серйозними. Це і руйнування будівель музеїв внаслідок обстрілів та бомбардувань, і пошкодження експонатів через вибухи та пожежі, і розкрадання музейних колекцій на окупованих територіях. За даними Міністерства культури та стратегічних комунікацій станом на осінь 2024 року від російської агресії в Україні постраждало 120 музеїв та галерей [7].

Музеї стикнулися з численними викликами, до яких не завжди були готові. Працівники музеїв долали складнощі із належним зберіганням історичних та культурних артефактів, були змушені евакуювати колекції, цінні експонати у відносно безпечні регіони країни чи за кордон для їх збереження. Зазнала вимушених змін і організаційна складова роботи музеїв: чимало з них перейшло на дистанційну форму роботи, адаптуючись до умов воєнного стану. При цьому окремим напрямом роботи музеїв стало документування війни, фіксація воєнних злочинів та руйнувань культурної спадщини, збір артефактів, пов'язаних з війною.

Серед музейних проєктів, спрямованих на документування війни, варто назвати запропонований навесні 2023 року мистецьку ініціативу Ukraine Victory Gallery або «Українська галерея Перемоги» у Музеї-майстерні Івана Кавалерідзе, що у Києві [2]. Унікальність експозиції полягала у тому, що в роботах, запропонованих митцями, були використані знищені ворожі військові предмети, зібрані з місць боїв.

Не менш важливими у цьому напрямі є усні історії очевидців російсько-української війни, зафіксовані, приміром, у Музеї «Голоси мирних», презентованому у Музеї історії міста Києва. В рамках проєкту відбулася панельна дискусія «Щоденники як его-документи війни», читання уривків зі щоденників очевидців війни із Маріуполя. Важливо, що музей зберігає та відтворює свідчення мирних українців, які пережили жахи війни, починаючи з 2014 року. Такий архів є найбільшим у світі – він налічує понад 120 тисяч історій мешканців різних міст та містечок України [4].

Цікавими та важливими є цифрові проєкти, серед яких «Музей у смартфоні» – проєкт, втілений

музеєм «Територія терору». В ході проєкту завдяки підтримці міжнародних партнерів та активної громадськості було оцифровано та розроблено віртуальну тур-екскурсію музеєм українською та англійською мовами [6]. Музеї України активно створюють віртуальні екскурсії, 3D-моделі втрачених експонатів та пам'яток, реалізують онлайн-виставки та презентації. [3]

Надзвичайно потрібними є освітні та соціальні проєкти вітчизняних музеїв, серед яких – онлайн-лекції для дітей та дорослих, інтерактивні уроки історії, культурні події для військових, майстер-класи та культурні ініціативи для внутрішньо переміщених осіб, заняття з арт-терапії, музейна терапія для постраждалих від війни. Подібні практики активно втілює Національний культурно-мистецький та музейний комплекс «Мистецький арсенал», який лише за 2023 рік зорганізував близько 180 освітніх заходів, дискусій, перформансів, воркшопів, екскурсій, сімейних подій. Серед основних – сталі проєкти «Антитвір» та фестиваль для дітей та підлітків «НЕОсвітній Арсенал», а також комплексні освітні програми у межах виставкових проєктів, розширення спільноти волонтерів, робота у напрямі безбар'єрності музейного простору, нові формати взаємодії з аудиторією музею через гру, інтерактивність, співтворчість, взаємодію [5].

Важливою є міжнародна співпраця музеїв України та світу та отримання міжнародної допомоги для збереження колекцій, в ході яких відбулося посилення контактів із закордонними музеями через реалізацію спільних проєктів, у тому числі й з документування втрат культурної спадщини та програми їх збереження, проведення виставок української культури, впроваджувалися інші музейні ініціативи та проєкти, які є частиною вітчизняної культурної дипломатії. Суттєву підтримку та допомогу від американських та польських колег отримали, зокрема, львівські музеї. Їм було надано фінансову та організаційну допомогу й підтримку у евакуації цінних колекцій, придбанні необхідних технічних засобів для унормування вологості та температури повітря у фондосховищах, доцільною стала грантова допомога українським науковцям та їхнім сім'ям, які були змушені залишити домівки, втікаючи від війни [1].

Отже, діяльність вітчизняних музеїв, зокрема й реалізація проєктів, відіграють вкрай важливу роль

під час російсько-української війни, виконуючи ключові функції збереження культурної спадщини, зокрема захист та евакуацію цінних експонатів із зон бойових дій, документування втрат культурної спадщини внаслідок російської агресії, створення цифрових копій колекції для збереження інформації та документування війни шляхом збору артефактів, пов'язаних із військовими подіями, фіксацію свідчень очевидців, створення виставок про російську агресію та український спротив. Цінними є освітні та соціальні проекти, котрі до-

помагають розвінчувати російські історичні міфи, сприяють організації простору для психологічної підтримки, терапевтичних програм для постраждалих, об'єднують громаду. І не менш важливою є міжнародна співпраця вітчизняних музеїв та іноземних колег та партнерів – організація виставок за кордоном, співпраця з іноземними музеями для збереження експонатів та ін. з метою інформування міжнародної спільноти про військові злочини росії, постійне нагадування про український контекст.

Джерела та література:

1. Американські та польські організації допомагають рятувати українську культурну спадщину. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/dopomoha-spadshchyna-viyna-kultura/32291369.html>
2. Артефакти війни, перетворені на мистецтво: столичний музей демонструє самобутній артпроект. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/80321/>
3. Віртуальні екскурсії музеями України та світу. URL: <https://nibu.kyiv.ua/virttour/museum/>
4. Документальний проект: «Щоденники війни: голоси тих, хто вижи, і тих, хто ні» відкриється у Києві. URL: <https://www.rbc.ua/rus/stylar/dokumentalniy-proekt-shchodenniki-viyi-golosi-1729864762.html>
5. Мистецький арсенал. URL: <https://artarsenal.in.ua/>
6. Музей у смартфоні: триває проект з оцифрування та створення віртуального туру музеєм «Територія терору». URL: <https://museumterror.com/publications/%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9-%D1%83-%D1%81%D0%BC%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%84%D0%BE%D0%BD%D1%96-%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%94-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82-%D0%B7-%D0%BE%D1%86%D0%B8%D1%84/>
7. 2109 об'єктів культурної інфраструктури зазнали пошкоджень чи руйнувань через російську агресію. URL: <https://mcsc.gov.ua/news/2109-obyektiv-kulturnoyi-infrastruktury-zaznaly-poshkodzhen-chy-rujnuvan-cherez-rosijsku-agresiyu/>

Науково-краєзнавче видання

НАУКОВІ ЗАПИСКИ
Рівненського обласного краєзнавчого музею

Збірник наукових праць

Випуск XXII

Матеріали Всеукраїнської наукової конференції
«Культурна спадщина в умовах війни:
виклики та стратегії збереження»/

Комп'ютерна верстка та дизайн
Віктор Луц, Ольга Морозова